

Tvungen helsehjelp i sykehjem

Noen ganger må en bruke tvang for å gi pasienter nødvendig helsehjelp og unngå alvorlig helseskade. I slike tilfeller må ansatte være sikre på at nødvendige vurderinger er gjort, og at vilkårene for bruk av tvang er tilstede.

Siden 2009 har pasient- og brukerrettighetsloven kapittel 4A hatt bestemmelser om helsehjelp til pasienter som motsetter seg hjelpen, uten å forstå rekkevidden av det (mangler samtykkekompetanse). Å gi helsehjelp til personer som motsetter seg hjelpen er et alvorlig inngrep i deres selvbestemmelsesrett. Derfor er det innført rettssikkerhetsgarantier i form av strenge vilkår for å gi tvungen helsehjelp, og særlige saksbehandlings- og overprøvingsregler for å forebygge og begrense bruk av tvang. Frivillige og tillitskapende tiltak skal forsøkes før tvungen helsehjelp blir gitt.

I 2011 og 2012 undersøkte Helsetilsynet om kommunene sørger for at det blir gitt nødvendig helsehjelp til pasienter som motsetter seg helsehjelp, uten bruk av tvang der det er mulig.

Tilsynet har undersøkt om kommunene sørger for at sykehjemmene:

- fanger opp om pasienter ikke vil ta imot helsehjelp og vurderer samtykkekompetansen
- forsøker tillitskapende tiltak før helsehjelpen blir gjennomført med tvang
- gjør helsefaglige vurderinger om helsehjelpen kan gjennomføres med bruk av tvang.

Tilsynsmyndighetene har vært i 103 kommuner. Det ble gjennomført 48 tilsyn i 2011 og 55 tilsyn i 2012:

- I 89 av de 103 kommunene ble det funnet lovbrudd.
- Det ble påpekt noen færre lovbrudd i 2012 enn i 2011:
 - i ca 85 prosent av de undersøkte kommunene ble det påpekt lovbrudd i 2012
 - i ca 90 prosent av de undersøkte kommunene ble det påpekt lovbrudd i 2011.

Tilsynet viser at ansatte ofte ikke har tilstrekkelig kunnskap til å fange opp og identifisere situasjoner hvor pasienten mangler samtykkekompetanse og viser motstand. Det viser seg også at tvang blir brukt i utstrakt grad uten at vilkår er vurdert og vedtak om tvungen helsehjelp fattet. Til tross for opplæringsaktiviteter på området de siste årene, viser tilsynet at ansatte fortsatt mangler kunnskap om regelverket. Dette gjelder også kunnskap om mulighet til å bruke tvang der det er nødvendig for å forhindre alvorlig helseskade.

Et positivt inntrykk fra tilsynet er at mange ansatte er svært opptatt av å prøve ut forskjellige løsninger og tiltak for å unngå å bruke tvang. Bedre dokumentasjon og deling av kunnskap mellom ansatte om hvilke tiltak som er forsøkt, og hvordan de virker på pasienten, kunne bidratt til mindre tvangsbruk.

Tvungen helsehjelp er et særlig sårbart område fordi konsekvenser av vurderinger og avgjørelser kan ha stor betydning for den enkelte. Uriktige avgjørelser kan føre til at ansatte gjennomfører tvungen helsehjelp uten at det er grunnlag for det, eller at en pasient som mangler samtykkekompetanse ikke får nødvendig helsehjelp. Ledere kan redusere risikoen gjennom å sørge for at ansatte er forberedt på og har nok kunnskap til å håndtere ulike situasjoner.

Lovbruddene som er påpekt i dette tilsynet viser stor fare for svikt. Funn

fra tilsynet er oppsummert og presentert i egen rapport. Kommunene som har hatt tilsyn og fått påvist lovbrudd, må rette opp forholdene. Helsetilsynet oppfordrer kommuner som ikke har hatt tilsyn til å lære av lovbruddene. Alle bør ta en gjennomgang av egne tjenester, og

vurdere hvordan forholdene er i egen kommune. Resultater fra dette tilsynet kan brukes for å vurdere risikoområder og forbedringsarbeid i egen virksomhet.

Uriktige avgjørelser kan føre til at ansatte gjennomfører tvungen helsehjelp uten at det er grunnlag for det, eller at en pasient som mangler samtykkekompetanse ikke får nødvendig helsehjelp”